મારે સંબંધોના મલિન રસથી રોજ ખરડાવાનું !
મારે સંદર્ભો સહિત જીવવાનું !

રાવજી પટેલ

સંબંધ

અદમ ટંકારવી

sambandh : gujarati poems by adam tankaravi

ગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલ

ગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલગઝલ

કાવ્યકાવ્યકાવ્યકાવ્યકાવ્યકાવ્યકાકાવ્યકાવ્યકાવ્યકાવ્યકાવ્યકાવ્ય **સંબંધ**

હાઇકુહાઇકુહાઇકુહાઇકુહાઇકુહાઇકુહાઇકુહાઇકુહાઇકુહાઇકુહાઇકુહાઇકુહાઇકુહાઇ

મુક્તકમુક્તકમુક્તકમુક્તકમુક્તકમુક્તકમુક્તકમુક્તકમુક્તકમુક્તકમુક્તકમુક્તકમુક

તન્હાતન્હાતન્હાતન્હાતન્હાતન્હાતન્હાતન્હાતન્હાતન્હાતન્હાતન્હાતન્હાતન્હા

અદમ ટંકારવી

પ્રથમાવૃત્તિ : માર્ચ ૭૧
મૂલ્ય : રૂા. ૨–૫૦
પ્રાપ્તિસ્થાન :
આદર્શ પ્રકાશન,
ઇટાલિયન બેકરી પાસે,
રાયખડ રોડ,
અમદાવાદ–૧

આવરણ : પીરભાઈ મન્સૂરી

મુદ્રક :
એ. રઝાક
પારેખ પ્રિન્ટરી,
ભરૂચ.

પ્રકાશક :
યાકૂબ મહેક,
૩૨, હૅરોલ્ડ સ્ટ્રીટ,
બોલ્ટન, લૅન્કસ.,
યુ. કે.

*

આપણી કવિતાની જેમ આપણી ગઝલ પણ એ કાવ્યપ્રકાર વિશેના કેટલાક રૂઢ ખયાલોમાંથી છૂટતી જાય છે. આમ બનવું સ્વાભાવિક છે, કારણ શાયર કવિથી તત્વતઃ નોખો નથી. જીવન અને કલાની બદલાતી તરેહોથી, વિભાવનાઓથી એ ભાગ્યે જ અસ્પૃષ્ટ રહી શકે. છેલ્લા બે અઢી દાયકાથી દુનિયા આખીમાં કલા વિશેના ખયાલોમાં જે પરિવર્તન આવ્યું છે તેનો સ્પર્શ ગઝલને ન થાય તો જ નવાઇ. પ્રેમથી ઈતર વિષયની ગઝલ રચનાઓ હવે સારા પ્રમાણમાં જોવા મળે છે ને તે સાથે પ્રતીક, પ્રતિરૂપ, રૂપકો આદિ કાવ્યાંશોમાં પણ નૂતનતા પ્રવેશતી આવે છે. ગઝલ અને ગઝલ સિવાયની કવિતા વચ્ચે હવે ભેદરેખા દોરવાનું અશકય બનતું જાય છે; જો કે એવી ભેદરેખા આમેય કવિતાના તાત્ત્વિક સ્વરૂપની દૃષ્ટિએ તો કયારેય હતી જ નહિ.

ભાઇશ્રી **અદમ ટંકારવીના** આ નાનકડા કાવ્યપુસ્તકનો મોટો ભાગ ગઝલ રચનાઓ રોકે છે. તન્હા, હાઇકુ, મુક્તક અને બીજી રચનાઓ એમાં છે ખરી, પણ સંખ્યા અને ગુણવત્તા બંનેમાં ગઝલો અગ્રસ્થાને છે. એમાં એમનો હાથ બરાબર બેઠો છે ને એમના કવિકર્મનો વિશેષ પણ એમાં જ સુપેરે પ્રગટ થાય છે. ગઝલના ક્ષેત્રમાં ભાઇશ્રી અદમનો એક પગ પરંપરામાં ને બીજો પ્રયોગમાં જણાય છે. પ્રેમવિષયની અનેક કૃતિઓ અહીં છે ને એમાં કવિએ વિરહના દર્દની ને મિલનની મસ્તીની વાત આ પ્રકારમાં રૂઢ એવી રીતે કરી છે:

કેવળ દવાથી રોગ અમારો નહીં મટે,
સંબંધ પણ ઉમેરો જરી સારવારમાં.
(પૃ. ૨)
સઘળી રૂપાળી ચીજનું તમને દીઠા પછી,
પરદાઓ પાળવાનું વલણ થૈ ગયું હશે.
(પૃ. ૬)

આપણા નવકવિઓની કવિતામાં હમણાં જે સૂરો સાંભળવા મળે છે તે ભાઈશ્રી **અદમ**ની કૃતિઓમાંથી પણ ઊઠે છે. નાજુક, રોમેન્ટિક સંવેદનોને, અનુભૂતિઓને નવાં અને તાજાં પ્રતિરૂપો દ્વારા નિરૂપવાનું એમનું વલણ રહ્યું છે; સાથે સાથે શૂન્યતા, નિઃસારતા, જીવનની નિર્જીવતા ને તેમાંથી જન્મતાં વિષાદ, વ્યગ્રતા, વ્યાકુળતા પણ એમની ગઝલોમાં અવનવી રીતે આલેખાય છે. આદિલ, મનોજ ખંડેરિયા, રમેશ પારેખ આદિ કવિઓની કૃતિઆનું સ્મરણ થાય એવા ઘણા શેર સંગ્રહમાં જોવા મળે છે. અજવાળું, અંધકાર, રસ્તો કે જંગલ જેવા કોઇ સત્ત્વને લઇને અરૂઢ. નવીન પ્રતીક પ્રતિરૂપોમાં ચિત્તના અનેકવિધ મિજાજને વ્યકત કરવાની રીતિ પણ એમણે સફળતાપૂર્વક અજમાવી છે. જીવનના સંદર્ભમાં સમયનું ને કવિતાના સંદર્ભમાં મૌનનું આજના કવિને ઘણું આકર્ષણ છે. (એટલું બધું કે એ વળગણ ના થઇ જાય તો સારું!) ભાઈશ્રી અદમ પણ સમય અને મૌનનાં રહસ્ય અને કૌતુક કેટલાક ચમત્કારક શેરોમાં રજૂ કરે છે:

ખરી પડવાનો ભય હરદમ રહે છે,
સમયની ડાળ પર બેસી ગયો છું.
(પૃ. ૧૦)
આ અવાજોના શિલાના ભારથી,
મૌન કચડાઇ મરે ઘોંઘાટમાં.
(પૃ. ૧૭)

કાવ્ય વિભાગની કૃતિઓમાં કવિના સાંપ્રત જીવન પ્રત્યેના અજંપાનું, અસંતોષનું, વિષાદનુ વલણ પ્રતીત થાય છે. જન્મ, અસ્તિત્વ–બધું નિરર્થક લાગે, અનેક શકયતાઓથી સભર જીવનનો દોર કોઇ અજ્ઞાત શકિતના હાથમાં હોય, એ તાણે તેમ તણાવું પડે; નિઃસહાય ને નિરૂપાય આપણે કેવળ પવનમાં ઊડતાં સૂકાં પાનની જેમ અહીંથી તહીં ફંગોળાવાનું હોય ત્યારે જન્મવું શાપ ને જીવવું અસહ્ય બોજ સમજાય. કવિને આ મિજાજમાં પોતે 'પીળા ફ્સ્સ અજંવાળામાં શ્વાસોનું વજન ઉપાડી, નસના દોરડે બંધાયેલા અંગોવાળા' પામર જંતુ જણાય છે. આવી સ્થિતિમાં કોઈવાર પ્રાપ્ત પરિસ્થિતિ પરત્વે રોષ પણ વ્યકત થાય છે, ને કવિ જીવનના આ ગંધાતા બંધિયારપણાથી છૂટવા-છટકવાની ઈચ્છા ઉગ્રતાથી, કંઇક તારસ્વરે ઉદ્દગારે છે:

હવે તો —
આ ખીબાને તોડી નાખીએ
વળાંક લઈએ
ગંધાતા તેજ સરોવરને ગટરમાં ઠાલવી દઇએ
(પૃ. ૫૭)

આ વિભાગની કૃતિઓમાં **સામાન્યતઃ** છંદોને પરંપરિત કરી પ્રયોજવાના ને છંદમુકિતના પ્રયોગો થયા છે. એવા પ્રયોગોમાં ભાઈશ્રી અદમે હજી ઘણી કુશળતા મેળવવાની રહે છે એમ લાગે છે. છંદના ટુકડા આપણી અનુભૂતિના વાંકવળાંકને અનુકૂળ રહીને પ્રવર્તે તો જ કૃતિમાં સુભગતા આવે. છંદમુકિત તો વળી સતત એ વિશે સાવધ રહેવાનું કે અનુભૂતિની તીવ્રતા શબ્દમાં ઊતરતાં છંદની ચુસ્ત વ્યવસ્થાના અભાવે મોળી ન થઇ જાય.

મુકતકો અને હાઇકુ પર પણ કવિએ હાથ અજમાવ્યો છે. મુશાયરામાં ગઝલ બોલતાં પહેલાં એકાદ મુકતક રજૂ કરવાનો

રવૈયો હોય છે. એવાં કેટલાંક મુકતકો અહીં મૂકયાં છે. ચમત્કારક ભાવવિચારની કે ચોટદાર અભિવ્યકિતની આવી રચનાઓમાં અપેક્ષા રહે છે. એક મુકતકથી મોટી કૃતિમાં જે પંકિતઓ નભી જાય તે સ્વયંપર્યાપ્ત મોતી જેવા મુકતકમાં ના ય નભે. હાઈકુ જેવા લઘુ કાવ્ય પ્રકારમાં મુકતકની ચોટ ઉપરાંત વ્યંજનાનાં વર્તુળો જગાડવાનું સામર્થ્ય જોઇએ. ભાઇશ્રી અદમના એક મુકતકમાં 'તારલો રાખ બની જાય ગગન છોડીને' જેવી અણિયાળી પંકિત ધ્યાન ખેંચે છે તો એમનું આ હાઇકુ એ પ્રકારમાં એમની સૂઝ અને શકિત પરત્વે આશા પ્રેરે છે:

ઇવ ઉછાળે
લાલ સફરજન
આદમ ઝીલે
(પૃ. ૬૭)

ભાઈશ્રી અદમ ટંકારવી સુશિક્ષિત છે, અંગ્રેજી વિષયના અધ્યાપક છે. અંગ્રેજી દ્વારા તેમને અંગ્રેજી ઉપરાંત અન્ય ભાષાઓના કવિતાનો પણ સારો પરિચય છે; એટલે આશા રહે જ કે એમની સજ્જતા ઉત્તરોત્તર વધતી જશે. ને એમની કવિતાને એનો લાભ મળતો રહેશે. આવી આશા શ્રદ્ધા સાથે એમના આ કાવ્યગ્રંથને તથા તે દ્વારા કાવ્યક્ષેત્રમાં થતા એમના પ્રવેશને સાનંદ આવકારું છું.

સૂરત,
તા. ૨૩-૨-૧૯૭૧

જયન્ત પાઠક

તન્હા

— ધુકના આંખે વાગ્યું કિરણનું તીર.
— વિનસના સ્તનેથી મૃગજળ ટપકે.
— રાત સેવવા બેઠી સૂરજનું ઈંડું.
— અશ્વ કાળનો મારા ઉપર સવાર.
— જાળ ભરેલી મત્સ્યથી, દરિયો ખાલી.
— બારીમાંથી જોયેલી ટેકરી ગાયબ.
— ખૂણામાં એકાંત સૂકું તરણું ચાવે.
— વાવનાં પાણી આખો દિ અંધારાં ચાટે.
— આપણી વચ્ચે ભીંત બની ઊભો છું હું.
— કોકાકોલા આજે મારી જેમ ઉદાસ.
— ચીલાની રજકણ થઇ ઊડયું ધણ.
— રેશમથીયે ઝીણો પોષનો તડકો.
— અણબોટી એક ક્ષણ—તને અર્પણ.

ખોલે છે આંખ ક્યાં હવે ડમરો સવારમાં,
હું યે રહું છું ક્યાં હવે તારા વિચારમાં ?
રણમાં ફર્યા કરવાનું પરિણામ જોઇ લ્યો,
આખર પડી ગયા અમે મૃગજળના પ્યારમાં.
જોતાંજ કેમ આટલાં વિહ્વળ બની ગયાં.
પાણીથી કૈં વિશેષ હતું અશ્રુધારમાં ?
મારા પગોની સાથ આ વીંટાય છે કશું,
ને આમ તો ઊભું ય નથી કોઇ દ્વારમાં.
કેવળ દવાથી રોગ અમારો નહીં મટે,
સંબંધ પણ ઉમેરો જરી સારવારમાં.
લીંપાઈ ગૈ છે ભીની સુગંધે હવાની ભીંત,
લીલું હસે છે ટેકરીઓ પણ બહારમાં.

ઊંટના હોઠેથી જે નીચે સર્યું,
એવું હરએક બુંદ રણ ચાટી ગયું.
એટલું ઓઠું યે આજે ક્યાં રહ્યું ?
લાગણીની વાડમાં છીંડું પડયું.
પગ ઉપાડયા એમના દ્વારે જવા,
મારું ઘર ક્યાં માર્ગમાં આવી પડયું?
લ્યો, સમયની પાંખ આ ફફડી જરી,
લ્યો, ફરી આ યાદનું પીછું ખર્યું.
એમ દિલમાં મૌનનો પડઘો પડયો,
ચાસના પેટાળમાંહે બી ફૂટયું.
હું ચહું સુણવા અદમ તે આજતક,
અધખુલેલા હોઠની વચ્ચે રહ્યું.

પીળાં શ્વાસનાં પર્ણ ખરતાં રહ્યાં,
પળોનાં હરણ ફાળ ભરતાં રહ્યાં.
જે બેચાર પીછાં અચાનક ખર્યાં,
શિરે લૈને આકાશ ઊડતાં રહ્યાં.
ન જે ફૂલ ઝાકળને ઢાંકી શક્યાં,
સૂરજને સદા દોષ દેતાં રહ્યાં.
સંબંધ એમણે એ રીતે સાચવ્યો,
પુરાણા જખમ નિત્ય ખણતા રહ્યા.
હશે એમની એક આ પણ અદા,
અજાણ્યાં બની રોજ મળતાં રહ્યાં.
અદમ મૌનની નાવ ડૂબી ગઇ,
હલેસાં અવાજોનાં તરતાં રહ્યાં.

સુગંધોનાં શીતળ ઝરણ શોધીએ,
કે ફૂલોનાં અંતઃકરણ શોધીએ.
આ મૃગજળમાં એકેય પગલું નથી,
નિશાની વગર કયાં હરણ શોધીએ ?
મરેલી ક્ષિતિજોને આંબી જઈ,
જરા જુદું વાતાવરણ શોધીએ.
ગયું ઓગળી ઊંટની આંખમાં,
ધરાપર હવે કયાંથી રણ શોધીએ.
આ શહેરોમાં એકાંતનો શો ઈલાજ ?
હવે જંગલોનું શરણ શોધીએ.

જંગલ છલાંગ મારી હરણ થૈ ગયું હશે,
પગલું પડયું પડયું જ ચરણ થૈ ગયું હશે.
દિલના સુંવાળા ભાવનું આયુષ્ય કેટલું ?
હોઠે પહોંચતાં જ મરણ થૈ ગયું હશે.
વાતાવરણમાં આજ અનેરી જ ગંધ છે,
કોઇને આજ મારું સ્મરણ થૈ ગયું હશે.
સઘળી રૂપાળી ચીજનું તમને દીઠા પછી,
પરદાઓ પાળવાનું વલણ થૈ ગયું હશે.
સત્કારવા પ્રભાતને ઊડયું'તું પૂર્વમાં,
શાયદ એ શ્વેત પક્ષી કિરણ થૈ ગયું હશે.

તેથી જ બ્હાર આવતાં મોડું થયું હતું,
કમરા મહીં દીવાલનું જંગલ ખડું હતું.
પંખી ટહુકી ક્યારનું ઊડી ગયું હતું,
આંબાનું પાનેપાન પછી કૂજતું હતું,
એક જ દિશામાં વેગથી આગળ વધ્યું હતું.
છૂટયા પછીથી તીર સાવ આંધળું હતું.
ને તોય તીક્ષ્ણ ન્હોર તો પોચો થયો નહીં
એના ઉપરથી કેટલું લોહી વહ્યું હતું.
સાંજે પતંગિયાનેય કેવી સૂઝી રમત,
પાંખો મહીંથી મેઘધનુ વેરતું હતું.
હાલી ઉડયા'તા' એથી હવાઓના કાંગરા,
કહેવામાં ફક્ત પાંખથી પીછું ખર્યું હતું.

દિલ મેં દીધું આપને દીઠા વિના,
મંઝિલે પહોંચી ગયો રસ્તા વિના.
એમનાં દર્શન થયાં મૌકા વિના,
સ્વપ્ન એક જોયું હતું નિદ્રા વિના.
કોઈ માને કે ન માને સત્ય છે,
ચાંદ જોયો છે અમે ડાઘા વિના.
આપણે પણ મૌનનો દરિયો હવે,
પાર કરીએ શબ્દની નૌકા વિના.
જાય છે કયાં ઘરની દીવાલો બધી,
આજ અમને કાંઈપણ પૂછ્યા વિના ?
કોણ અચાનક આવ્યું ઘરમાં અદમ,
કેમ અજવાળું થયું દીવા વિના ?

એમ આ દીવાનગી મારી વધી,
હરજગા લાગે હવે તારી ગલી.
વીજ અચાનક એક માળાપર પડી,
તે ઘડીએ તુંજ અમને સાંભરી.
તું બતાવી દે કે બીજે જાય કયાં,
કો' બિચારો નિજ ઘરેથી નીકળી ?
કોણ ફરતું'તું ગગનમાં રાતભર,
કોણ તારા લૈ ગયું પાલવ ભરી ?
બારણે તમને ઊભેલાં જોઇને,
આંગણે આવી ઠરી ગૈ ચાંદની.
શું જલાવી આપ બેઠા દિલ અદમ,
કેમ આ ઘરમાં વધી ગૈ રોશની ?

કે પીળા ઘેનમાં ડૂબી ગયો છું,
હવાઓ પાનખરની પી ગયો છું.
ખરી પડવાનો ભય હરદમ રહે છે,
સમયની ડાળ પર બેસી ગયો છું.
બધા મારી તરફ તાકી રહ્યા છે,
હું વાતોમાંજ કૈં બોલી ગયો છું.
કદાપિ અર્થનું ટીપું ન ઝરશે,
મલોખાં શબ્દનાં ચાવી ગયો છું.
સમંદરને નિરર્થક દોષ દેવો,
તરાપામાંજ હું ડૂબી ગયો છું.
સમયના સર્પ તો સરકી ગયા છે,
ક્ષણોની કાંચળી પામી ગયો છું.

ઉજાડી આંખ છે મારી અને ઝોકાય છે શય્યા,
ઘણીવેળા મને એકાંતમાં બોંકાય છે. શય્યા.
કદીપણ ઓરડાનાં બંધનો એને નથી નડતાં,
દીવાલો દેખતી રે' છે ને ઊડી જાય છે શય્યા.
અમારાં આંસુઓને તો સહારાથીજ નિસ્બત છે,
મળ્યો ના કોઇ પાલવ તો હવે ભીંજાય છે શય્યા.
ખરેખર ઊંઘવું છે તો પછી સ્થળની વાત જ કયાં ?
મને પ્રત્યેક રજકણમાં હવે દેખાય છે શય્યા.
બધા સંજોગમાં નિર્મળતા ગૌરવ સાચવી લે છે,
પડે ઝાકળ તો ફૂલની પાંખડી થઇ જાય છે શય્યા.
ખચિત્ એ દૂરથી પગરવ કોઇનો સાંભળી લે છે,
અદમ, તેથીજ તો ઝબકીને જાગી જાય છે શય્યા.

ચોકમાં એ કૂકડા લડતા હતા,
લોક તે ભેગા મળી જોતા હતા.
દાદ દઈને ઝૂમતો' તો ચંદ્રમા,
ને સિતારાઓ ગઝલ ગાતા હતા.
કેટલી આઘે હતી એ મંઝિલો,
કેટલા સૂમસામ એ રસ્તા હતા ?
એ ગયા ભૂલી મને તો યાદ છે,
શેખ–હું ભેગા મળી પીતા હતા.
લ્યો, અમે સાચે જ જગ છોડી ગયા,
એ સમજ્યાં મશ્કરી કરતા હતા.
ભરબપોરે શેરીઓમાં કાગડા,
સૂર્યને લઇ ચાંચમાં ફરતા હતા.
એ સમય વીતી ગયો જ્યારે અદમ,
રસ્તાઓ દીવાલથી ડરતા હતા.

કહ્યું માની જાય છે, ફૂલો,
નાહકનાં નિંદાય છે. ફૂલો.
સ્હેજ પવન અણસાર કરે તો,
પાછળ પાછળ જાય છે ફૂલો.
જંગલ જંગલ વૃક્ષ હસે છે,
ઉપવન ઉપવન ગાય છે ફૂલો.
વાત રહે કળીઓથી છાની,
બાગમહીં કરમાય છે ફૂલો.
કોમળ છે કિન્તુ કો' વેળા,
શૂળ બની ભોંકાય ફૂલો.

પળવાર ઘરું મૌન તો સંભળાય છે જંગલ,
હું હોડ હલાવું અને પડઘાય છે જંગલ.
પક્ષીની ચાંચથી કદી પીંખાય છે જંગલ,
ક્વારેક પવનના પગે વીંટાય છે જંગલ.
સુંઘી શકો જો આપ તો સુંઘાય છે જંગલ,
ને પી શકો જો આપ તો પીવાય છે જંગલ.
નિદ્રા મહીં સપનાંનું ખડું થાય છે જંગલ,
ને આંખ ખોલતાંજ સરી જાય છે જંગલ.
વસતી અને વગડામાં તફાવત નથી રહ્યો,
રસ્તાઓ ઉપર આવીને અટવાય છે જંગલ.
આવાજનું એકાદ બી પડતાં જ તો અદમ,
ખંડેરમાં પડઘાનાં ઊગી જાય છે જંગલ.

દર્દ જે છે અમારા હૈયામાં,
એટલું દર્દ કયાં છે દુનિયામાં.
એમના ઘર સુધી જવું છે પણ,
ખૂબ જામી છે ભીડ રસ્તામાં.
સાંભળી કયાં શકીશ સ્વર તારો,
કયાંક અટવાઇ જાશે પડઘામાં.
માર્ગ પર ઝાડ આ એકલદોકલ,
ખૂબ હાંફી રહ્યું છે તડકામાં.
પ્રેમની વાત શું કહું મુખથી,
છે કહાની હરએક નિસાસામાં.
સાન્ત્વનથી વધે છે દર્દ અદમ,
છે અસર કેટલી દિલાસામાં!

નિત નવાં કૌતુક ઊભાં થાય છે રસ્તા ઉપર.
પોલાં પોલાં માનવી દેખાય છે રસ્તા ઉપર.
વાય વહાણું તો તિમિર કચ્ચડાય છે રસ્તા ઉપર,
ભર બપોરે સૂર્ય ઊંઘી જાય છે રસ્તા ઉપર.
હા, કદી તો નિજ મકાનોમાં ડરે છે માનવી,
એટલે આવી અને સંતાય છે રસ્તા ઉપર.
જોઇ એના રૂપનું અજવાળું મનમાં થાય છે,
કોક વેળા ચાંદ ઊગી જાય છે રસ્તા ઉપર.
વાત કહેવી હોય તે ઘરના ખૂણે લઇ જઇ કહો,
કોઇને પણ ક્યાં કશું સમજાય છે રસ્તા ઉપર.
ખુદકશી કરવા સમંદર તક જવું પડતું નથી,
સાંભળ્યું છે લોક ડૂબી જાય છે રસ્તા ઉપર,
કેટલા લાંબા અને ઊંચા અવાજોનાં અદમ,
જંગલો ક્યારેક ઊગી જાય છે રસ્તા ઉપર,

હુંજ હુંને છેતરે ઘોંઘાટમાં,
કોણ કોનું સાંભળે ઘોંઘાટમાં.
શબ્દને મારા જ હું શોધી રહ્યો,
કિન્તુ એ ક્યાંથી જડે ઘોંઘાટમાં.
હા, નીરવતાથી કદી અકળાઇને,
માનવી ડૂબી મરે ઘોંઘાટમાં.
પાતળા, લાંબા અને જાડા અવાજ,
ચોતરફ દોડી રહે ઘોંઘાટમાં.
આ અવાજોની શિલાના ભારથી,
મૌન કચ્ચડાઇ મરે ઘોંઘાટમાં.
લોક આ નિજથી ડરી જઇને અદમ,
રાતદિન ભમતા ફરે ઘોંઘાટમાં.

ઘૂમી રહી ખંડેરમાં પડઘાની આરઝૂ,
પાલવને પકડતી રહી કાંટાની આરઝૂ.
લોકો તો ઝાઝવાં કહી જોતા રહી ગયા,
સળગી રહી હતી કોઇ ઝરણાની આરઝૂ.
લ્યો, આજ તો હું પ્રેમમાં બદનામ થૈ ગયો,
લ્યો, આજ તો ફળી ગઇ દુનિયાની આરઝૂ.
પાંપણ નહિ તો આટલી ભારે નહીં બને,
ચોંટી રહી હશે કોઇ સપનાની આરઝૂ.
કોલે પડી રહેલ પગરખાં મહીં અદમ,
આવી અને લપાઇ છે રસ્તાની આરઝૂ.

ક્યારનું ગણગણે છે અજવાળું,
કાનમાં શું કહે છે અજવાળું ?
રોજ અંધારપૂર ઊમટે છે,
રોજ ડૂબી મરે છે અજવાળું.
આજપણ એક ગાઢ જંગલમાં,
પેસતાં થરથરે છે અજવાળું.
ઘરમાં નિશ્ચિંત થૈ તિમિર બેઠું,
આંગણે આથડે છે અજવાળું.
એક પંખીની પાંખમાં પેસી,
આભમાં વિસ્તરે છે અજવાળું.
રોજ ઝાકળ બની અદમ અહિયાં,
આભથી નીતરે છે અજવાળું.

યાદોનો કાફલો લઈ આવે છે કાગડો
કા–કા કરીને રોજ સતાવે છે કાગડો.
તું ગૈ છતાંય સાથ નિભાવે છે કાગડો,
સૂનું મકાન રોજ ગજાવે છે કાગડો.
એમાં મને જણાય છે તારી અનુમતિ,
કે એટલો કલશોર મચાવે છે કાગડો.
એ આવશે આ વાત સતત ગોખવી પડે,
દરરોજ એજ પાઠ ભણાવે છે કાગડો.
ક્યારે એ આવશે કદી બતલાવતો નથી,
સદીઓથી કોઈ વાત છુપાવે છે કાગડો.
જગનો કરીને ત્યાગ સિધાવી ગયો અદમ,
નાહક હવે તો શોર મચાવે છે કાગડો.

કિનારે કિનારે વહી જાય પાણી,
રણે ઝાંઝવાં થઇ બળી જાય પાણી.
હૃદયવેદના નીકળે આંખ વાટે,
વધે આગ ત્યારે બની જાય પાણી.
જીવનપંથ અંધારમય થાય ત્યારે,
ચઢી પાંપણે ઝળહળી જાય પાણી.
હૃદયની ગહનતાની વાતજ ન પૂછો,
ઘણીવાર ત્યાં ખુદ ડૂબી જાય પાણી.
કદી છત મહીંથી ટપકતું રહી તે,
કહાની તમારી કહી જાય પાણી.
અને બારીએથી હું જોયા કરું છું,
ગલીમાં નકામું વહી જાય પાણી.
કહો, કોણ દિલના સરોવર મહીંથી,
અદમ, રોજ આવી ભરી જાય પાણી.

મળે તક તો નિશાની ઓઢણી ભીની નિચોવી લઉં,
ઘુવડની આંખ ખોદીને તિમિરકણનેય કાઢી લઉં.
કરે એ શોર તેથી કાંઈ સૂર્યોદય થવાનો છે, ?
હવે મન થાય છે કે કાગડાની ચાંચ પકડી લઉં.
હજી ચોંટી રહ્યા છે વૃક્ષની હરએક ડાળીપર,
કરીને હાથ લાંબો લાવ, આ ટહુકાર વીણી લઉં.
પછી પણ મૌનના ચિત્કારથી વિહ્વળ બની જાશો,
તમારી એ જ ઈચ્છા હોય તો હું હોઠ સીવી લઉં.
નજર સામેનું જંગલ એમ કૈં નાસી જવાનું છે ?
અદમ, એકાદ પળ માટે ભલે હું આંખ મીંચી લઉં.

મંજિલ પર જઈને એ બેઠાં,
હું રહયો રસ્તાની વચ્ચે.
કેમ અચાનક ફૂટયો આંબો,
મોરના બે ટૌકાની વચ્ચે.
ખુશ્બુનું લમણું ચીરાયું,
અણિયાળા કાંટાની વચ્ચે.
મુદ્દતથી આથડતા શબ્દો,
પથ્થરિયા પડઘાની વચ્ચે.
હું મુજને શોધી રહયો છું,
યુગ યુગથી ટોળાની વચ્ચે.
મુજ એકાંત કણસતું રહે છે,
યાદોનાં પીછાંની વચ્ચે.
મારો જીવનપંથ પડયો છે,
તારાં બે પગલાંની વચ્ચે.

ઘુવડની આંખમાં હવે ખૂંચે છે અંધકાર,
રાતોનાં હાડપિંજરો ચૂંથે છે. અંધકાર.
અવાક એક આંખથી તાકે છે અંધકાર,
ગલીઓ મહીં લપાઇને હાંફે છે અંધકાર.
પગરવ કિરણનો સાંભળી જાગે છે અંધકાર,
સુરજની લાલ આંખથી ભાગે છે અંધકાર.
થોભી જરી અનોખી આ મ્હેફિલને જોઇ લઉં,
તમરાંઓ ગાય છે અને નાચે છે અંધકાર.
ખુલ્લી જ છે કિતાબ સદા તોય થાય શું,
તારાનાં અક્ષરોય ક્યાં વાંચે છે અંધકાર ?
એ પી ગયો છે ચાંદની હદથી વધુ અદમ,
ઢંઢોળવા છતાંય ક્યાં હાલે છે અંધકાર.

વાત પ્રિયે આ આપણી ક્યાં છે ?
માફ કરજે, આ શાયરી ક્યાં છે ?
આંખ તુજ આંખથી મળી ક્યાં છે ?
મારી દુનિયા હજી વસી ક્યાં છે ?
પ્રજળી ઝંખના પતંગાની,
દીપશિખા કદી જલી ક્યાં છે ?
મૃગજળોથી ભરેલ દુનિયામાં,
આરઝૂ કોઇની ફળી ક્યાં છે ?
આ રહ્યો આપણો માળો સાબૂત,
જે પડી'તી એ વીજળી ક્યાં છે ?
કેદ જેને કરી હતી સાંજે,
નાવડીમાં એ જલપરી ક્યાં છે ?
આમ તો તેજ છે અદમ કિન્તુ,
શોધ જેની છે એ ગલી ક્યાં છે ?

અજવાળું તારી યાદનું પથરાય છે દિલમાં,
ચૌદે ભુવન કદી કદી દેખાય છે દિલમાં.

આવીને થંભી જાય છે યાદોના કાફલા,
પળવારમાં એક શહેર વસી જાય છે દિલમાં.

જખ્મો ગણી જુઓ પછી વિશ્વાસ આવશે,
મોટા બધીય આપની સમાય છે દિલમાં.

મૂંઝવણનો ખ્યાલ અન્યને આવે જ કઇ રીતે,
અમનેજ ક્યાં સમજાય છે શું થાય છે દિલમાં ?

નહિતર આ જખ્મ આમતો હસતો જણાય ના,
તેઓએ આજકાલ શું પસ્તાય છે દિલમાં ?

મુદતથી કોઈ આવી મળે છે અદમ, અને,
મુદતથી દિલની વાત રહી જાય છે દિલમાં.

અંધારમય ખૂણાઓ પણ ઝળહળી રહ્યા છે,
એના વિચાર દિલમાં આવી વસી રહ્યા છે.

સાથી, અનેક વધારી જખ્મોની આપણી પણ;
વર્ષોવારના અવાજો ચોગમ વધી રહ્યા છે.

નીચું કરીને મસ્તક શું નાવ કહી રહી છે,
આ કામ છે કિનારા શું સાંભળી રહ્યા છે?

જો જાણવું જ હો તો મુજ પાસ આવી બેસો,
ત્યાં એકલા સિતારાઓ શું કરી રહ્યા છે!

ચોગમથી જોર કરતો અંધારને કોણ રોકે!
મિત્રો, ક્ષિતિજના પરદાઓ ફરફરી રહ્યા છે,

આ મૌનથી અકળાય છે મન, કૈંક તો બોલો,
લાગે છે નીરવતાનું વજન, કૈંક તો બોલો.
કાઢીને શૂન્યતાનું કફન, કૈંક તો બોલો,
આવું તે કદી હોય મિલન? કૈંક તો બોલો.
વધતું રહે છે ઉરનું જલન, કૈંક તો બોલો,
થઈ જાય વેદનાનું શમન, કૈંક તો બોલો.
સાચો જ હોય વાયદો એવું ય કૈં નથી,
આપી દો અમસ્તું જ વચન કૈંક તો બોલો.
નીકળી પડે છે આપના મુખેથી વાત જે,
થઈ જાય છે અદબનું કથન, કૈંક તો બોલો.

આજ એનું સ્મરણ કરી લીધું,
દિલ અમે નૂરથી ભરી લીધું.
શબ્દ ત્રિણ કાંઈ તેં કહી લીધું,
સાંભળ્યા વિણ મેં સાંભળી લીધું.
ખૂબ ભુલાવવા મથી દુનિયા,
નામ તારું ફરી ફરી લીધું.
ભેટને જેમ સાચવે કોઈ,
દર્દને એમ સાચવી લીધું.
આણી ફરિયાદ ના કદી હોઠે,
આંખ મીંચીને ઝેર પી લીધું.
આપને દૂર ના ગણે દુનિયા,
એટલે તો અમે હસી લીધું.
સુખ પરાયું થયું અદબ તેથી જ?
દર્દ ને આપણું ગણી લીધું?

લઈને તમારું નામ, અમે ન્યાલ થઈ ગયા,
દ્વિધા મટી તમામ; અમે ન્યાલ થઈ ગયા.
શોધીને એક મુકામ, અમે ન્યાલ થઈ ગયા,
છોડીને [illegible]; અમે ન્યાલ થઈ ગયા.
ડહાપણને રામ રામ ! અમે ન્યાલ થઈ ગયા,
દીવાનગી સલામ ! અમે ન્યાલ થઈ ગયા.
યુગ યુગની આ તરસનો હવે અંત આવશે,
તેઓ ધરે છે જામ; અમે ન્યાલ થઈ ગયા.
છેવટનાં બંધનોથીય મુક્તિ મળી ગઈ,
ના કોઈ [illegible], અમે ન્યાલ થઈ ગયા.
છે ઓર [illegible]માં હવે ઠાઠ આપણો,
ત્યાગીને સૌ [illegible], અમે ન્યાલ થઈ ગયા.
સોંપી હવે તો [illegible]ની મતા એમને અદમ,
માગી લીધો વિરામ, અમે ન્યાલ થઈ ગયા.

ક્યાંથી [illegible] સમજાય જિન્દગી,
જુલ્ફોમાં એમનાં [illegible] જિન્દગી.
એનાં અગર [illegible] ખરીદાર હોય તો,
પાણીના મૂલમાં ભલે વેચાય જિન્દગી.
ક્યારેક તો [illegible] શકાય ના,
ક્યારેક [illegible]થી બંધાય જિન્દગી.
કોઈને [illegible] ગઈ,
બસ ત્યારથી એકાંતમાં [illegible] જિન્દગી.
બંધન ગણાય [illegible] છે મને,
જો કોઈની [illegible] જિન્દગી.
ઝરણું બનીને પ્રેમ [illegible] અદમ,
તરણું બનીને એમાં વહી જાય જિન્દગી.

કોઇ દિ સંતોનો સંગાથ,
કોઇ દિ રિન્દોનો સંગાથ.
ખાસ રૂપે અમને મળ્યો,
તારી યાદોનો સંગાથ.
પિંજરમાં પણ પામું છું,
મીઠી ખુશ્બોનો સંગાથ.
આપ ગયાં પણ બાકી છે,
જૂના જખ્મોનો સંગાથ.
એકલડોકલ સોચું છું,
ક્યાં છે મિત્રોનો સંગાથ ?
મારું મૌન ગયું સરકી,
છોડી શબ્દોનો સંગાથ.

એ બતાવો, હવે છોડીને ચમન, ક્યાં જઇશું ?
છે બધે એજ ધરા એજ ગગન, ક્યાં જઇશું ?
વિશ્વસંતાપથી જલતું આ જીવન, ક્યાં જઇશું ?
શોધવા એમના પાલવનો પવન, ક્યાં જઇશું ?
આજપણ આપણું અકળાય છે મન, ક્યાં જઇશું ?
આજપણ આપણાં ભીનાં છે નયન, ક્યાં જઇશું ?
લ્યો, સુરાલયને તજી દઇ અહીં આવ્યા કિન્તુ,
હવે ઘરમાંય નથી લાગતું મન, ક્યાં જઇશું ?
ફક્ત માળોજ સળગતે તો અલગ વાત હતી,
થઇ ગયું ખાક અદમ આખું ચમન, ક્યાં જઇશું ?

એક તે ઢંકાયલાં શણગારમાં,
એક હું ધૂમિલ અશ્રુધારમાં.
આ નિરાશા, આ અજંપો, આ તડપ,
દિલ ઉપર શું શું વીતે છે પ્યારમાં !
મેં સીંચેલા રક્તનું હરએક બુંદ,
ફૂલ થૈ ખીલી ઊઠ્યું ગુલઝારમાં.
વેદનાઓથી ભરેલું એક જગત,
હું સમાવું છું હૃદય-ધબકારમાં.
નાખુદા પોતેજ થરથરતો હતો,
નાવ તો સ્થિર હતી મઝધારમાં

નાવને કોઇ પણ દિશા જ નથી,
કો' તરફથી હવે હવા જ નથી.
આપ કૈં એ રીતે સુણાવો છો,
જાણે આ આપણી કથા જ નથી.
ના મળે તેનું દુઃખ નથી સાકી,
એમ ના બોલ કે સુરા જ નથી.
હું ચહું કો' દિ આચરું ન ખુદા,
એ ગુનો જેની કો' સજા જ નથી.
ફર ઇલાજે વધે છે દર્દ હવે,
એમ ક્યાં છે કે કંઇ દવા જ નથી ?
એ હકીકતમાં છે આવાં જ અદમ,
આ ફક્ત મારી કલ્પના જ નથી.

પ્રણયપંથે આ બુધ્ધિ તો હવે થાકી જવા આવી,
બહું સારું થયું મારી મદદમાં ઘેલછા આવી.
કદમ પણ થઈ ગયા ભારે હૃદય પણ જોરથી ધબક્યું,
જરા કોઈ બતાવી દે મને, આ કઇ જગા આવી ?
તમારા સમ સિફતથી મેંજ દિલને સાચવી લીધું,
જગતમાં તો ઘણી ચીજો મને લલચાવવા આવી.
ફરેબો દઇને મુજને આપ કયાં કયાં જઇને સંતાયાં,
અને કયાં કયાં નજર મારીયે તમને શોધવા આવી ?
મને બદનામ કરવાનો ઈરાદો હોય તોયે શું,
શું એ કમ છે કે એના હોઠ પર મારી કથા આવી ?
હવે પરદો ઉઠાવીને ઝલક એકપળ બતાવી દે,
મને ડર છે કે આ દુનિયા તને ભૂલી જવા આવી.
જખમ જીવલેણ છે તેનો તમે કંઈ શોક ના કરશો,
મને સંતોષ છે કે એ ઘડી તમને મજા આવી.
બહું સારું થયું પહોંચી ગયાં વેરાન ઉપવનમાં,
કે તમને કૈંક તો મારા જીવનની કલ્પના આવી.
વિચારો દુશ્મનીમાં પણ રહયા ઉન્નત અદમ કેવા,
હરીફોના પતનમાં ના કદી અમને મજા આવી.

સુગંધ દીપમાં, ફૂલમાં રોશની છે,
તમારી સભાની તો વાતજ નવી છે.
કદી એજ આવીને માથે પડી છે,
કદી આફતોને અમે નોતરી છે.
જગત તો ન સમજી શકે હાલ મારો,
તમે પણ કહો છો કે દીવાનગી છે !
શું તાકી રહયા શેખં શીશા તરફ ત્યાં,
અમે કેદ જન્નતની હૂરો કરી છે.
જગા લઇને બેસી ગયાં છો તમે તો,
અમારી મહોબ્બત રઝળતી રહી છે.
વલણ મુજ પ્રતિ સર્વ બદલી રહયાં છે,
અદમ, શું જીવનની આ અંતિમ ઘડી છે ?

આ વાતથી જ દિલને જરા સાન્તવન હતું,
મારા જવાથી એમનું વ્યાકુળ મન હતું.
ઝુલમીના હાથમાં હતી તલવાર તોય શું ?
અહિયાં અમારા સરના ઉપર પણ કફન હતું,
સારું થયું તમારી મુલાકાત થઇ ગઇ,
નહિતર અમારે મન તો નિરર્થક જીવન હતું.
એ આવતાં જ વીજ ઝબૂકી એ યાદ છે,
એ તો ખબર નથી રહી કેવું મિલન હતું.
એ ડર હતો કે લોક તને ક્રૂર માનશે,
તેથી જ મારું હર પળે હસતું વદન હતું.
એ ઠારવા જવું પડયું આખર તો મયકદે,
કેવું પ્રબળ અમારા હૃદયનું જવલન હતું ?
કેવી પ્રબળ હશે અદમ ઊડવાની આરઝૂ ?
પંખીની એક પાંખમાં આખું ગગન હતું.

અગર દિલમાં કોઇની શોધની સાચી લગન લાગે,
તો કાંટા પણ બને ફૂલો અને સહરા ચમન લાગે.
અજબ એક તું કે જે એકાંતમાં આનંદ માણે છે,
અને એક હું ભરી મહેફિલમાં મારું ન મન લાગે.
મને બસ એ રીતે નિર્દય જગત તું જીવવા દેજે,
વધારે તો નહિ કિન્તુ જીવન જેવું જીવન લાગે.
હસીને આંખ મીંચીને ઉડાવે ઠેકડી આજે,
ગગનના તારલાઓ પણ મને તારાં નયન લાગે.
પ્રણયના પંથ પર તો કયાં અદમ એવો તફાવત છે ?
વધી દીવાનગી એવી કે અંગારા સુમન લાગે.

મુજ ખુવારી પણ નિયમસરની ખુવારી હોય છે,
હો નશો, પણ ચાલ મારી એકધારી હોય છે.
વાત જુદી છે કદી એ બહાર ડોકાતાં નથી,
આમ તો આવાસની ખુલ્લી જ બારી હોય છે.
સર્વ બોલે છે અહીં પ્યાલા સુરાહીની જબાન,
મયકદામાં ક્યાં કોઇની વાત ન્યારી હોય છે?
તે સમે ખંડેર દિલ પડઘાથી રહે છે ગુંજતું,
કોઈ વીતેલી ઘડીને મેં પુકારી હોય છે.
આપણે મળવું જ હો તો ખાસ કંઈ વિઘ્નો નથી,
આપણી વચ્ચે ફક્ત દુનિયા બિચારી હોય છે.
શબ્દ કરતાં પણ વધારે વાત કહી દે છે અદમ,
એમના નાજુક અધર પર જે ધ્રુજારી હોય છે.

દેખી રહયો છું આખું ચમન ફૂલછાબમાં,
ધોવાઇ આંખ જ્યારથી મારી શરાબમાં.
એ જાગતાં લપાઇ રહે છે નકાબમાં,
હું નો ખરો ચિતાર તો દેખાય ખ્વાબમાં.
નિર્દોષતા છે કેટલી મારા સવાલમાં,
કે કેટલા ફરેબ છે એના જવાબમાં!
કે એ રીતે ચમકતો રહયો ચાંદ આભમાં,
જાણે તમારું નામ હ્રદયની કિતાબમાં.
સંધ્યા કહો કે એને કહો મોતનો પ્રસંગ,
કિરણો મરી દટાઈ ગયાં આફતાબમાં.

સંકતભરી છતાંય મને એ ગમી હતી,
મેં જિન્દગીને આપની બક્ષિસ ગણી હતી.
બહેલાવી ના શકયો કદી દિલ આપના વગર,
ચીજોની આ જગતમાં ભલા કયાં કમી હતી ?
બેઠા હતા અમે અને જલતું હતું હૃદય,
તેથી જ તો એની સભામાં રોશની હતી.
અફસોસ કે દુનિયાએ બનાવી હજાર વાત,
નહિતર અમે તો એક બે વાતો કરી હતી.
દર્શન થયાં નહીં એ મુકદ્દરની વાત છે,
આંખો તો ઈંતેજારમાં ખુલ્લી રહી હતી.

જીવનનો બોજ ત્યારથી અનહદ વધી ગયો,
તારી ગલીથી જ્યારથી મુખ ફેરવી ગયો.
પળવારમાં જ આપ જે આપી, ભૂલી ગયાં,
મારા જિગરમાં એ જ ઘાવ ઘર કરી ગયો.
હમણાં જ ગયાં તોય મને એમ થાય છે,
તમને દીઠાને એક જમાનો વહી ગયો.
પળવાર તો થયું કે મુલાકાત થઈ ગઈ,
તારો ખયાલ આજ મને છેતરી ગયો.
તારા જ દીવાના નહીં બદલાયા આજતક,
સાચું કહું તો આખો જમાનો ફરી ગયો.
લ્યો, આજ મારે ઘેર અદમ, એજ આવિયાં,
સારા નસીબે આપણો ફેરો ટળી ગયો.

પુનરાગમન

મુદતથી નિશ્ચેતન ઉંબર
આંખ ઉઘાડે.
આંગણમાં પલકારાનાં પુષ્પો વેરાય.
ઊંધે મસ્તક ઉતાવળી દરવાજાની સાંકળ પટકાય.
મારગ છોડી બારસાખ પણ કોલે સરકી જાય.
ઝૂકી ઝૂકીને દર્શનનો લઇ રહયો લહાવો રવેશ.
ફર્સ ઉપર જામેલી ધૂળમાં અંકિત
મારા પગલા ઉપર તારું પગલું પડતાં,
રજ રજ જાગી જાય.

સવાર-૧

પરીનો દેહ ચાંદીએ મઢિયો.
પરીના પગ નીચે થઈ ઉંબર
સૂરજ પડયો.
સૂરજ માથે ચોંટયો
પરીની પાની કેરો રંગ
ઢંઢોળે જ્યાં પવન ડાળને
જાગી ઊઠયાં ફૂલો,
આળસ મરડી પર્ણ પથારી ખંખેરી
ખુશ્બો વેરી.
ફૂલો ઝાકળથી મ્હોં ધોતાં,
પતંગિયાં ઝાકળના દર્પણમાં ચ્હેરા જોતાં.
ક્ષિતિજ માથે કોણે ગોફણ વીંઝી ?
અજવાળાનાં પંખી ઊડયાં,
બારીના સળિયે બેસી
એક કિરણ ટોકા કરતું.

બંધિયાર હું

હું વહી શકતો નથી.
માછલી તળિયે પડી છે તે હવે
આંખોમાં ડોકાતી નથી.
ટેકરીઓ પર હથેળીની કદી
બેસીને કોઈ જલપરી
નિજ વાળ કોરા પણ નથી કરતી હવે.
હોઠ પર આવી
કમળની પાંખડીઓ પણ હવે ખુલતી નથી.
શ્યામ કીકીમાં હવે
તરતી નથી કો' નાવ.
છે સનાતન કાળથી
મસ્તક ઉપર આકાશનો જૂનો પુરાણો ટુકડો
જેનું પ્રતિબિંબ હું ઝીલું.

બપોર-૧

મીણિયું આકાશ પીગળે
ઊનાં ઊનાં બુંદ ધરા પર ટપકે.
ઝાડના ભીના પડછાયાનો ટુકડો માથે મૂકી
સુતો ચીલો ચત્તાપાટ.
શુષ્ક પાતળા હાથે
ગાલ ઉપર વાગે લૂની લપડાક.
ચારે પાસ હવાની સુક્કી સળીઓ સળગે.
બ્રહ્માંડના નીંભાડામાં
પૃથ્વીની મટકી શેકાય.
દૂર ઘરો સૌ અગ્નિના દરિયામાં
તરતાં તરતાં હાંફે.
ઝાડ, પથારી, પંખી, રસ્તો
કાંઇ હવે ના રહ્યું મારી પાસે.

જન્મ

કાદવિયા ભૂમિ પર સરી પડ્યો.
મારા રૂંવે રૂંવે
શ્યામ, ચીકણો કાદવ !
બંધ આંખમાં ફરતો'તો તે સૂરજ ક્યાં છે ?
ચલાવવું પડશે મારે
આ પીળા, પોચા, દમિયલ અવકાશી ગોળાથી ?
મારી કાદવિયા કીકી પણ કાયમ રહેશે.
ફેફસાં માંહે ભરાઇ બેઠેલા શ્વાસોનો ભાર
હવે મારે જ વહેવો પડશે.
પીળા ફસ્સ અજવાળામાં
શ્વાસોનું વજન ઉપાડી,
નસના દોરડે બંધાયેલાં અંગોવાળા મારે
મારી ખોજમાં નીકળવું પડશે !

અભિલાષા

આંખમાં ઝાકળ આંજી ફરું.
દેહપર વર્ષાઋતુના પ્રથમ છાંટાથી
ભીંજાયલી માટીનું અત્તર લગાવું.
વૃક્ષડાળથી ખરતી પાંદડીએ
હવામાં ઉપસાવેલી રેખાઓ નીરખી રહું:
અંધારું થાય તે પહેલાં
તારી કીકીની કિતાબનું એકાદ પાન વાંચી લઉં,

વિરહ

રાતનું સૂરજમુખી
દશે દિશાઓ બંધ.
બની પોટલું પાંખડીઓનું
નત મસ્તક આ ઊભું.
પાંખડીઓની કબર મહીં
પગ લંબાવીને પોઢી ગઈ છે ગતિ.
વૃક્ષ ડાળથી ફૂટેલા
હવામાં અદ્ધર લટકતા
ભૂમિના સ્પર્શને તલસતા
મૂળની વેદના મને કોરે છે.
તારાં સ્મરણોની લીસ્સી ભૂમિ પર,
ગરોળીની અરધેથી તૂટેલી પૂંછડી જેવું મારું મન
ટળવળે છે.

બુઠ્ઠું અસ્તિત્વ

ધારને આંખથી સ્પર્શી શકતો નથી.
પ્રાતઃકાળે ઝાકળના એક બુંદથી વંચિત
ફૂલ પાંખડીનો નિશ્વાસ
સાંભળી શકતો નથી.
કૂવામાં કોઇનું શબ તરે છે
પણ અંદર ડોકિયું કોણ કરે ?
અનુકૂલનતાના બુરખા નીચે
થીજી ગયેલાં અંગોને બહાર કાઢી
બુઢ્ઢા સૂરજનાં કમજોર કિરણોની
ઉષ્મા અર્પવા મથું છું,
પણ............
સૂર્યના જન્મની વધાઈ લઈ
પૃથ્વી સુધી દોડી આવેલું
તે પહેલું કિરણ ક્યાં છે ?

મૂંઝવણ

નાસિકા વાટે
કૉન્સન્ટ્રેશન કૅમ્પની બદબો
ફેફસાંમાં ઊતરી ગઈ છે,
અને હું છીંક ખાઈ શકતો નથી.

સવાર–૨

ચૂલાની રાખ નીચેથી
આ આંખો ચોળતી ઊઠી
અચાનક કોઢમાં ઊંકારતી જાગી
ચઢી બેઠી બળદની ડોક પર.
હાથમાં લઇ ઘૂઘરો રમવાય લાગી.
નિશાના બાવલા માંહેથી ટપકી
વિશ્વકેરી તાંબડી ઉભરાવતી
આ શ્વેત ફીણાળી
બધે છલકાઇ ગઇ.

મર્યાદા

ખેતર શેઢા શીદ ઓળંગે ?
ખેતર શેઢા જો ત્યાગે તો,
ખેતર કયાંનું કયાં જઇ પહોંચે.
ખેતર છીંડામાં સપડાયે,
ખેતર ગલીઓમાં અટવાયે.
ખેતર ડામરમાં ખરડાયે,
ખેતર પગ નીચે કચડાયે.
ખેતર નીક મહીં રેલાયે,
ખેતર અદ્ધર લટકી જાયે.
ખેતર અહીં તહીં આથડશે,
ખેતર નીકનું પાણી પીશે.
ખેતર ના ચરવાનું ચરશે,
ખેતર ના કરવાનું કરશે.
ખેતર ગોફણમાં વીંઝાશે,
ખેતર સડકો પર સુઇ જાશે.
ખેતર ધોળે દહાડે બ્હીશે,
ખેતર સુણશે ના કૈં કહેશે.
ખેતર બ્હેરૂં મૂગું ફરશે,
ખેતર મોત વગર પણ મરશે.

બપોર-૨

સૂરજની તપ્ત કઢાઇમાં
કિરણોની ધાણી ફૂટી
ઊડી............
રસ્તા ઉપર વેરાઈ ગઈ.
(કંઈ કેટલી મુજ બદન પર ચંપાઈ ગઇ)
થાકી ગયેલી હવાની દીવાલથી
તડ તડ અવાજ અથડાઇને નીચે પડયો.
(શોધ્યોય કિન્તુ ના જડયો.)
નીચું કરી મસ્તક
દીવાનો થાંભલો રસ્તા ઉપર ઊભો રહયો,
પડખે જ લેટર બોક્ષ
પીળા કાગળો, પરબીડિયાં વાગોળતું
એક પોપચું ઢાળી પડયું.
એકજ બગાસા સાથ
મારા પેટમાં ઊતરી ગયેલો સૂર્ય
રોમેરોમથી બાહિર નીકળી આવવા
મથતો રહયો.

એક ચિત્ર

અવાક્ થઈ ઊભી રહેલી
ભીંતની છાતી ઉપર
ઘરડી ગરોળી
ચીપિયા આકારનું મોઢું હલાવી
આગળ વધે,
એકાદ ઇંચના અંતરેથી જીવડું
સ્થિર થઈ
એક આંખથી જોયા કરે.

પ્રવાસ

મારા સફરના સાથીઓ !
ઘસાઇને લીસ્સા થઈ ગયેલા બીબામાંથી
બહાર પડેલા તમારા ચહેરાઓમાં
સાપનાં સાત બચ્ચાંનું સરખાપણું છે.
અનાદિકાળથી અસંખ્ય લોકો
જેમાં સ્નાન કરવા આવ્યા છે તેવા–
છીછરા, ડહોળાયલા, ગંધાતા સૂર્ય તેજમાં ડૂબકી મારી
તમે તમારા દેહ કાદવિયા કરી મૂક્યા છે.
તમે સીધી લીટીમાં ગતિ કરો છો.
તમે હાથવગી હવામાં શ્વાસ ભરો છો.
હવે તો—
આ બીબાને તોડી નાંખીએ,
વળાંક લઇએ,
ગંધાતા તેજ સરોવરને ગટરમાં ઠાલવી દઇએ

કૌતુક

પરોઢિયે કો' પતંગિયાને
ખુશ્બોની ઢગલીની વાગે ઠેસ
તો એનો પગ તૂટી જાય !
છત ઉપરનું નળિયું
સૂર્ય તરફ એક આંખ મીંચી
ભીંતની બોખાઈ ઉપર હસે;
અને હસતાં હસતાં બેવડ વળી જાય !
મુડદાલ સૂર્યના પીળા પોચા શબને
ઘસડી કોક ખૂણામાં
તમરાં ફોલી હાડમાંસની મિજબાની કરતાં કરતાં
ચિચિયારી પાડે;
તે અહીં સુધી સંભળાય !

વિષાદ

તનમાં ઉગેલું આ જંગલ
ભડભડ સળગી જાય તો સારું–
કિન્તુ એ અધકચરું બળતું
અંદર ને અંદર ધૂંધવાતું
ઓકે ઉગ્ર ગંધની ઝેરી ધુમ્રસેરો.
ધુમાડાનાં પ્રેત મને ઊંચકી લઈ ચાલ્યાં
ચીસો મારી (વેરણ–છેરણ)
પ્રેતની પોલી પીઠ મહીંથી સોંસરી નીકળી.
મુજને કોણ બચાવે ?
કોણ બને મારો મુક્તિદાતા ?
ઝીણું રેશમ વસ્ત્ર
હવે કો' ઘડી ઘડી
કાંટાળી વાડે, ફંગોળી પાછું ખેંચે,
ઝરડાયેલા તાણાવાણા કણસે !
જીવનની અંતિમ ઘડીએ
કિલ્લામાંથી તાજને જોતાં
શાહજહાંનું દર્દ
ફરીથી આજ અમારી આંખોમાં
આ જીવતું–જાગતું બેઠું.

ફક્ત મંઝિલની વાત કરવાથી,
કાફલાને દિશા નથી મળતી,
ચાલ જઈ બેસીએ સુરાલયમાં;
ઘેર બેઠાં સુરા નથી મળતી.

ફીણનું ફીરસ્તું કફન ઊંચુ કરી,
શક્ય હો તો ચાલ દરિયો શોધીએ.
શુષ્ક પગલાંનાં જલાવી ઝાંખરા,
તેમની નીચેથી રસ્તો શોધીએ.

ફક્ત બે–ચાર પળ હસતું વદન થૈ જાય તો સારું,
ન આંસુઓ થકી ભીનાં નયન થૈ જાય તો સારું;
નહિતર આ જગત મુજ પ્રેમની પણ મશ્કરી કરશે;
મરણ ટાણે કોઈનું આગમન થૈ જાય તો સારું.

બંધ થાતાં રહી કળી રૂપે,
આંખ તારી ખુલી તો જામ બની,
લાગણી પ્રીત થૈ રહી દિલમાં;
હોઠ પર આવતાં સલામ બની.

છે અસર એમનાં ચરણની એ,
રજકણો આફતાબ થઇ જાયે,
એમનો હાથ જો અડકે તો અદમ;
કંટકો પણ ગુલાબ થઇ જાયે.

જેના દિલમાં નથી હોતી ખુશ્બો,
તેજ ગુલશનથી ખાર પામે છે;
જિન્દગીમાં કદી કદી માનવ;
નિજના હાથેજ હાર પામે છે.

દૂરથી જોઈ હસે છે કોઈ,
રોજ આવીને મળે છે કોઈ,
જીરવીશું એ અદમ કઈ રીતે ?
કેટલો પ્યાર કરે છે કોઈ.

આંખ હોવા છતાંય કેટલા મજબુર રહ્યા,
હરપળે આપને જોવા અમે આતુર રહ્યા,
આ સજાથી વધુ શી હોય સજા મહેશરમાં ?
જન્મથી મૃત્યુ સુધી આપનાથી દૂર રહ્યા.

ધૂળમાં અશ્રુઓ ખરડાય નયન છોડીને,
ફૂલ પણ ઠોકરો પામે છે ચમન છોડીને,
જે અલગ થાય તે અસ્તિત્વ ખોઈ બેસે છે;
તારલો રાખ બની જાય ગગન છોડીને.

મળવાનું વચન આપી ગયાં પણ હજી સુધી,
કોઈના આગમનની ખબર સાંભળી નથી,
લોકો ભલેને એને ગણે શ્વાસ આખરી;
વિશ્વાસ છે મને કે આ અંતિમ ઘડી નથી.

જામથી અન્ય કોઈ ચીજ હાથ આવી તો,
રોષથી દૂર અમે સર્વદા ફગાવી છે,
ખૂબ સ્પષ્ટ અમારો હિસાબ છે, ચારબ,
અમે હરપળને સુરાલય મહીં વીતાવી છે.

હાઈકુ

ભર બપ્પોરે
ઝાડ શક્યું ના પોઢી
છાંયડો ઓઢી.

પગેણી કેરી
આંગળીએ વળગી
ચાલ્યું ખેતર.

નીંદસમુદ્રે
ધીરે ધીરે સરકે
સ્વપ્નની નાવ.

ફેફસાં માંહે
અરધેથી તૂટ્યો આ
શ્વાસનો કાંટો.

ફંફોસી થાક્યો
તો પણ મારામાં હું
હાથ ન લાગ્યો.

અધખુલેલા
બારણાની પાછળ
ઊભી પ્રતીક્ષા.

દવ ઉછાળે
લાલ સફરજન
આદમ ઝીલે.

ખેતર સામે
નત મસ્તકે બેઠું
શેઢો બબડે.

શ્વાન હજીયે
મંજી પર બેઠો છે
પાછા જઈએ.

કરોળિયાના
જાળામાં સપડાયો
વીતેલો કાળ.

ગામ ગોંદરે
ગાયની ખરીઓમાંથી
ફૂટે છે સાંજ.

ભર બપોરે
માળામાં જઈ સૂતું
આખું જંગલ.

વીજળી કેરી
ગીલોલ-કાંકરીએ
ફૂટી વાદળી.

રેતી રણમાં
આળોટતી રહી
એક સરિતા.